

Kimlik, Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Kavramları ve Müziğe Yansımaları

Şeyma Ersoy*

Toplumsal cinsiyet (gender) ve biyolojik cinsiyet (sex) kavramları çoğu zaman birbiri ile eşanlamlı gibi kullanıldığı halde bu iki kavram toplum içerisinde oldukça büyük farklılıklara sebebiyet vermektedir. İnsanlar arasındaki biyolojik cinsiyet farklılıkları ile toplum içerisinde bir takım sınıflandırmalar yapılmış, yani insanlar doğumundan itibaren biyolojik cinsiyetine bağlı olarak bazı haklara sahip olmuş bazı haklardan da mahrum edilmiştir. İlk bakışta biyolojik cinsiyet farklılıkları ile ortaya çıktığı düşünülebilen bu tarz sınıflandırmalar daha sonraları insanların toplum içerisinde yaşayış biçimlerinden, genel alışkanlıklarına kadar birçok alanı etkisi altına almış ve bunların neticesinde de toplumsal cinsiyet kavramı meydana gelmiştir.

Biyolojik cinsiyet (sex), tüm canlılar arasındaki erkek ve dişi ayrımını gösteren genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerdir, doğuştandır ve evrenseldir. Biyolojik cinsiyet kavramı sadece kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıklardan doğan özellikler ve davranışlar için kullanılabilir.

Toplumsal cinsiyet (gender) ise, kültürel bir kavramdır ve biyolojik cinsiyet kavramından farklıdır. Bir toplum tarafından oluşturulmuş, kadınlar ve erkekler arasındaki rolleri, davranışlar, zihinsel ve duygusal özellikler bakımından ayırmayı ya da bu ayrımın nasıl olması gerektiği konusundaki inançları ve beklentileri ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklerin her türlü bağlamdaki rollerini, sorumluluklarını, sınırlamalarını, fırsatlarını ve ihtiyaçlarını analiz etmeye yarayan sosyo-ekonomik bir değişkendir. Dolayısıyla, sabit ya da doğuştan

* LTÜ Müzikoloji/Müzik Teori Doktora Programı Öğrencisi

değildir, ancak zamanla sosyal ve kültürel olarak yapılanarak bir anlam kazanır. Her toplumun kendine has kültür öğeleri olmasının yanı sıra, her toplumun kendi kültürüne göre değişkenlik gösteren toplumsal cinsiyet sınıflamalarının olabilmesi hatta aynı toplum içerisinde dönemsel farklılıklar itibarı ile değişiklikler gösterebilecek olması da gözden kaçırılmamalıdır. Sarkissian'a göre toplumsal cinsiyet kavramı, temelde insanların doğuştan sahip olduğu biyolojik farklılıklardan ortaya çıkmış, kültürel farklılıklar ve sosyal yapısal düşüncelerin birleşiminden oluşmuştur.

Toplumsal cinsiyet kavramının yükselişi, 1970'lerde gerçekleşmiş, bu gelişmede sosyoloji, antropoloji ve psikoloji alanlarında birçok çalışmalar yapan araştırmacılar oldukça etkili olmuştur. Yapılan çalışmalar "Toplumsal Cinsiyet" ve "Cinsiyet" kavramı ile birlikte "Kadın Çalışmaları" ve "Feminist Çalışmalar" gibi başlıklar da gündeme getirmiştir. Son yıllarda ise, "kadın", "feminist" terimleri yerine, ağırlığın tamamen "cinsiyet"e verildiği görülmektedir. Amerikalı sosyolog Leslie Pierce bu tercihin nedenini, "toplumsal cinsiyet" kavramının yalnız kadını değil, erkeği de kapsadığı gerçeğini vurgulayarak açıklamaktadır. Ayrıca, sürekli kadınlar üzerinden çalışılmasının, kadınların sadece kurbanlar olarak görülmesine, ataerkil unsurlar üzerinde durulmasına ve kadının öznel direnişlerinin gözden kaçırılmasına yol açtığını belirtmektedir.¹ Laurie Davidson, "The Sociology of Gender" (1979) adlı kitabında, cinsiyetler arası farklılıkların sosyal kurallarla dikte ediliyor olmasının, bunların biyolojik açıklamalarını yetersiz kıldığını belirtir. Biyolojik açıklamalar, bir toplumdaki diğerine, ayrıca, aynı toplum içerisinde bile bir dönemden diğerine farklılıklar gösterip cinsiyet rolleri ve kadın, erkek davranışları gerçeğiyle çelişki içindedir. O'na göre; toplumsal cinsiyet rolleri, bir davranışlar, tutumlar ve motivasyonlar setidir; kültürel olarak her bir cinsiyetle bütünleşir fakat saf bir form içinde ortaya çıkmaz. Genellikle, saf bir formdan ilmi sapmalarla toplumsal cinsiyet rollerinin tanımlanabileceği kabul edilir. Bundan dolayı, cinsiyet rolleri, iki cinsiyet için sosyal olarak geliştirilir ve teşvik edilir. S. Delamont (1980) ise, bir toplumda toplumsal cinsiyet sınıflamasının, tabii cinsiyet karakterlerinin güçlü bir temsili olarak ortaya çıktığını, bu süreç içinde toplumsal cinsiyet sınıflama inşasının, sembolizmin kaynaklarından çıkarılabileceğini, bir tabii ve somutlukla kurulduğunu belirtir. Erkek fiziki olarak kuvvetlidir ve bundan dolayı sosyal olarak güçlüdür. Güç (iktidar) kavramı, (bir kültürel kavram olarak) burada toplumsal cinsiyet kavramına atfedilmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı bir fikirler setidir. Rollerin sınıflandırılması ve kalıplara yerleştirilmesinde belirleyicidir. Her bir cinse belli roller tahsis edilir. Örneğin, erkek dışarda çalışan, kadın eve bakan şeklinde oluşmuş olan kalıp yarı oldukça yaygındır.

Konuyu biyoloji mi, çevre mi, boyutunda ele alan, Dorothy Z.Ullian (1976), erkeklik ve kadınlık kavramlarının gelişimi ile ilgili olan ve daha çok psikolojik sürecini konu edindiği makalesinde, erkek ve kadın şahsiyetlerini, biyolojinin bir fonksiyonu ya da sosyal şartların bir fonksiyonu olarak tanımlamamış, daha çok, hem sosyal, hem de biyolojik faktörlerin farklı gelişme seviyelerinde farklı bir şekilde önem taşıdığını ileri sürmüştür. (Türküne, 1995:10)

¹ Tarih Sempozyumu Notları, 1993 OOTÜ.

Kadınlarla erkekler arasındaki farklar üzerinde, biyolojik yapının ve çevresel faktörlerin oynadığı rol hakkında ve bunların terminolojiye yansımaları konusunda belirtilenlerin içinde, biyolojik temelli olan farklılıkların "cinsiyet" ile sosyokültürel temelli olan farklılıkların da "toplumsal cinsiyet" ile ifade edilmesi gerektiğini savunanlar olduğu gibi kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkların ikisinden de kaynaklandığını ve ayrı nedenler olarak gösterilmesinin uygun olmadığını ileri sürerler de bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet (gender) terimini feministler, kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkların kültürel ve sosyal açıklamalarını vurgulamak üzere kullanmayı tercih ederken, bazıları da biyolojik cinsiyet (sex) terimini politik olarak yanlış buldukları için kullanmamakta, kimileri de bu iki terimi birbiri yerine geçecek şekilde kullanmaktadır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bu ayrımın daha çok yeni olduğu söylenebilir. Bilimsel araştırmaları bu konu üzerinde ayrıntılı olarak durulmasının geçmişi 1970'li yıllara dayandırılabilir ancak en çok araştırmanın 1990'lı yıllardan bu yana yapıldığı gözlemlenmektedir. Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının karıştırılma seviyesinde birbiri ile etkileşim içinde olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Ancak burada zamanın, kültürün ve toplumsal geleneklerin getirmiş olduğu etkiler de göz ardı edilmemelidir. Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tartışmalarına karşın, kaynaklarda, genellikle kabul edilen şu ayrımın kullanıldığı görülmektedir.(Deaux, 1985; Franzoi,1996; Lips, 2001; Unger ve Crawford, 1998)

Cinsiyet (sex) terimi, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade etmektedir ve biyolojik bir yapıya karşılık gelmektedir. Cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetine dayalı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet, bu terimin anlamına uygundur.

Toplumsal cinsiyet (gender) terimi ise, kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir; kültürel bir yapıyı karşılamaktadır ve genellikle bireyin biyolojik yapısı ile ilişkili bulunan psikolojik özellikleri de içermektedir. Toplumsal cinsiyet, bireyi kadını ya da erkeksi olarak karakterize eden psikososyal özelliklerdir. (Rice, 1996) Ancak, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tamamen birbirinden ayırmak mümkün değildir; çünkü kültürün kadından ve erkekten beklendikleri (toplumsal cinsiyet) kadının ve erkeğin fiziksel bedenlerine (cinsiyet) ilişkin gözlemlerden tamamen ayrı değildir. (Lips, 2001) Buna göre, toplumsal cinsiyetin kültürel yapılandırmaları bir anlamda biyolojik cinsiyeti de içermektedir. (Dökmen, 2004:3) Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki bazı farklılıkların biyolojik mi yoksa kültürel mi olduğunu tam olarak bilmek mümkün değildir; esasen çoğu farklılık ikisinin birlikte etkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda, toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet kavramları kesin bir çizgiyle birbirinden ayıramamakta, toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyet farklılığından aldığı etkiler sayesinde gelişebilmektedir.

Bu karışıklıkları önlemek biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimlerine yüklenen farklı ayrımların ayart edilmesini sağlamak amacıyla Gentile (1998), beş ayrı terim önermektedir: (1) Cinsiyet (sex); biyolojik işlevi -cinsel eylemleri- kastetmek üzere, (2) biyolojik olarak cinsiyetle bağlantılı (biologically sex-linked); kadın ya da

erkek olmanın biyolojik yönüne bağlı özellikleri –renk körlüğü- gibi kastetmek üzere (3) toplumsal cinsiyetle bağlantılı (gender-linked); kadın ya da erkek olmanın kültürel ya da toplumsal yönüne bağlı özellikleri –erkeklerin daha saldırgan olduklarının kabul edilmesi gibi- kastetmek üzere, (4) cinsiyetle ve toplumsal cinsiyetle bağlantılı (sex and gender linked); hem biyolojik hem de toplumsal kökenli olan özellikleri –kadınların bebek bakımı ile ilgilenmeleri gibi- kastetmek üzere, (5) cinsiyetle ve toplumsal cinsiyetle bağlantılı (sex-correlated); kadın ya da erkek olmakla ilişkili ama kökeni biyolojik mi yoksa kültürel mi olduğu bilinmeyen özellikleri kastetmek üzeredir. Ancak, Gentile'in bu terminoloji önerisi, sorunun terminoloji değil, cinsiyet bağlantılı davranışların nedeni hakkındaki görüş farklılıklarından olduğu ve nedensel açıklamaların da zaman içinde değişim gösterdiği ileri sürülerek (Deaux, 1998; Unger ve Crawford, 1998) çok kullanışlı bulunmamıştır. (Dökmen, 2004:6)

Öncelikle biyolojik cinsiyeti, toplumsal cinsiyet sınıflandırmalarından ayırmamız gerekmektedir. Cinsiyet biyoloji, toplumsal cinsiyet kavramı ise kültürden gelmektedir. Kadın ve erkek olmak üzere iki biyolojik cinsiyet ayrımı var olmasına rağmen, kadın, erkek ve ikisinin arasında üçüncü bir cins hem kadın hem erkek olarak doğanların da olduğu düşünülmekte ve son yıllarda üçüncü cinslerin toplumsal cinsiyet çalışmaları arasında da yer aldığı gözlemlenmektedir. Hepimiz hayata bir kadın embriyosunun verimli hale getirilmesiyle biyolojik kadınlar olarak başlarız. Genetik şifremiz olan (XX ya da XY kromozomları) bizim cinsel kaderimizi ve biyolojimizi belirler. XX şeklindeki kromozomlar kadınlarda, XY şeklindeki kromozomlar da erkeklerde bulunmaktadır. Ancak, erkek hormonları fetalın gelişmesiyle 5 haftada aktive olmaya başlar. Bu karışım olmadan fetus bir kadın olarak büyür. Kadının ve erkeğin kromozom farklılıkları ve buna bağlı cinsiyet organlarındaki farklılıklar, hormonal ve üreme fonksiyonundaki farklılıklar cinsiyete bağlı olan değişkenlerdir. Bunları **birincil cinsiyet özelliklerine** bağlı farklılıklar olarak tanımlayabiliriz. Vücudun tüylü bölgelerinin farklılığı, vücut yapılarındaki, seslerde, göğüslerde ve adem elmasındaki farklılıklar ise **ikincil cinsiyet özelliklerine** bağlı değişkenlerdir. Hayatımız boyunca biyoloji büyük bir rol oynar. Hem erkek seks hormonu ve testosteronu hem de kadın hormonu östrojen, kadında ve erkekte farklı miktarlarda üretilir. Bu hormonal fırtına eşikli olarak organların çalışmasıyla düzenlenir. Ergenlikte olduğundan biraz daha az olmasına rağmen, orta yaşlarda hormonların ayanı hem kadınlarda hem de erkeklerde tekrar değişir. Yaşamın ortasında değişen hormon seviyeleri, kadınların ve erkeklerin bazı seks karşıtı fiziksel özelliklere meğil göstermesinden sorumludur. Erkeklerin vücutları daha yumuşak, kadınların vücutları ise daha keskindir. Bu değişimler genellikle elli yaşlara kadar tamamlanır. Ancak, bir toplumdaki diğer bir topluma olabilecek çeşitlilik, çevreye, beslenme biçimine ve diğer faktörlere göre değişim gösterir. Bütün bunlar ve yanı sıra biyolojik değişiklikler insan hayatında bilinen ve tahmin edilebilen faktörlerdir.

Biyolojik cinsiyet farklılıkları öğrenilmemiş, doğuştan getirilen özellikler bakımından kadınlarla erkekler arasında gözlenen değişikliklerdir. Toplumsal cinsiyet farklılıkları ise öğrenilen, sosyalleşme süresince kazanılan özellikler bakımından insanlar arasında gözlenen farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet farklılıkları, bireyden bireye, kültürden kültüre bazı değişimler göstermektedir. Bu sebeple kültürel ve toplumsal farklılıklar önemli bir kısıttır. (Dökmen, 2004:11) Burada kimlik, cinsiyet kimliği, cinsel kimlik gibi bazı

tanımlamalar akla gelmektedir. Kimlik, kişinin "ben kimim?" sorusuna kendi verdiği cevaptır. Kişinin kendini sosyal dünyada nasıl tanımladığı önemlidir. Bir kimseyle tanışırken ya da birini tanıırken bile ilk olarak kimlik ön plandadır. Bireyin kim olduğu, kişisel özellikleri, rollerinin neler olduğu, neler yapabildiği kimlikle bağlantılıdır. Bireyselliğin altında yatan bazı şeylerin tanımlanması olarak kimlik felsefe, psikoloji ve kültürel çalışmalardan özümsemiş bir kelimedir. 19.yy başlarında Alman filozof G.W.F Hegel'in Descartes'e dayanarak geliştirdiği bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. 1960'lardan itibaren kimlik kavramı, sınıf, kültür, ulus, halk, toplumsal cinsiyet, din ve yaş kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. (Beard, 2005:88) Bilgin'in (2003) Sosyal Psikoloji Sözlüğü'nde kimlik şöyle açıklanmaktadır. **Kimlik** (identity), insanın kendisini sosyal dünyasında nasıl tanımladığı ve nasıl konumlandığını yansıtır, onun kim olduğunu ve nerede olduğunu ilişkin cevaptır. Ergenliğin en önemli gelişim görevlerinden biri, kimliğin belirlenmesidir. Cinsiyet kimliği de kişinin kim olduğunun önemli bir parçasıdır ve ergenlikten çok önce (muhtemelen üç-dört yaşlarında) gelişmeye başlamaktadır. **Cinsiyet kimliği**, kişinin kendini kadın ya da erkek olarak tanımlamasıdır. Kendinizi ya da bir başkasını tanıtmaz istendiğinde büyük ihtimalle ilk olarak söyleyeceğiniz özellik cinsiyet olacaktır. Yani cinsiyet kimliği kişinin kendini kişilik ve davranış olarak belli bir cinsiyette hissetmesi ve ona göre davranmasıdır. **Cinsel kimlik** ise, daha çok tercih edilen cinsel yönelimi ifade etmek üzere kullanılmaktadır ve heteroseksüellik, homoseksüellik, biseksüellik, transeksüellik ya da aseksüellik olarak sınıflandırılması mümkün olabilir (Dökmen, 2004:13)

Geleneksel olarak, biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin (ve cinsel davranış ile cinsel kimliğin) basit ve açık bir şekilde birlikte gittiği varsayılır. Kadınların dişi veya dişil (ve geleneksel olarak erkeklere ilgi duyduğu) varsayılırken, erkeklerin er ve eril olduktan (ve geleneksel olarak kadınlara ilgi duyduğu) varsayılır. Ancak geleneksel varsayımlar, gerçek dünyadaki gerçek insanların belirli bir bölümünü tanımlamak için yetersiz kalır. Yeryüzünde mevcut olan farklı cinsel tanımlar şöyle sıralanabilir; Heteroseksüel (karşıcinsel) yönelim, karşıt cinsiyetten bireylerin cinsel obje olarak görülmesini ifade etmektedir. Homoseksüel (eçcinsellik) yönelim, kendi cinsiyetinden bireylerin cinsel obje olarak tercih edilmesi anlamına gelir, kadınlar için lezbiyen (lesbian) erkekler için gey (gay) terimleriyle ifade edilmektedir. Biseksüellik, cinsel obje olarak her iki cinsiyetteki bireylerin de tercih edildiği, aseksüellik hiçbir belirgin cinsel yönelim olmadığı ve transeksüellik de her bakımdan kendini diğer cinsiyetten biri olarak görme ve hissetme anlamına gelmektedir.

Cinsiyet kimliğinin kazanılması sürecinde genellikle birkaç aşamadan söz edilmektedir. Kohlberg (1966), bilişsel gelişim kuramında bu sürecin üç aşamada tamamlandığını belirtmektedir: Cinsiyet kimliği, cinsiyet kararlılığı, cinsiyet değişmezliği. İki yaş civarında çocuğun kendinin farkına varması ile cinsiyet anlayışı da gelişmektedir. Henüz kendisinin cinsiyeti hakkında tutarlı bir görüş oluşturmamıştır ama kadın ve erkeği ayırt edebilmektedir. Üç-dört yaş civarında ise kendi cinsiyet kimliği oluşmuştur ve doğru olarak cinsiyetini söyleyebilmektedir zana hala cinsiyeti kalıcı bir özellik olarak görmemektedir. Cinsiyet kimliğinin tam olarak kazanıldığı beş-altı yaşlarından sonra artık cinsiyet de değişmez bir özellik olarak görülmeye başlamaktadır. Frable'ın (1997) aktardığına göre, Eaton ve VonBargen (1981) de, cinsiyet kimliğini kazanması için çocuğun dört görevi yerine getirmesi gerekmektedir.

(1) Kendinin ve başkalarının cinsiyetini doğru olarak belirleme (etiketleme), (2) cinsiyetin devamı olduğunu anlama (kararlılık), (3) Cinsiyetin istendiğinde değişmediğini anlama (güdü). (4) Saç biçiminin ve giysi şeklinin değişmesine rağmen cinsiyetin kalıcılığı kavrama (değişmezlik).

Bem (1974) tarafından geliştirilmiş bir başka teoriye göre, cinsiyet rolleri kadınsı (feminine), erkeksi (masculine), androjen (androgynous) ve belirsiz-farklaşmamış (undifferentiated) olarak dört gruba ayrılmaktadır. Toplum tarafından kadınsı olarak tanımlanan özelliklere (duygusal, anlayışlı, nazik, merhametli vb.) daha çok sahip oldukları belirlenenler kadınsı, toplum tarafından erkeksi olarak tanımlanan özelliklere (baskın, etkili, gözüpek, hırslı vb.) daha çok sahip oldukları belirlenenler erkeksi olarak nitelendirilmektedirler. Kadınsı ve erkeksi özellikleri birlikte yüksek düzeyde gösterenler androjen, bu iki grup özelliği düşük düzeyde gösterenler ise belirsiz olarak nitelendirilmektedirler.

Androjenlik kavramını biraz açmak gerekirse; Bem tarafından geliştirilmiş ve yaygın olarak kabul görmüş bir kavram olarak androjenlik, kelime olarak Yunanca'da erkek anlamına gelen "andro" ile kadın anlamına gelen "gyne" kelimelerinin birleştirilmesinden oluşturulmuş bir terimdir. Geleneksel kadınsı ve erkeksi kategorilerine bir karşı çıkışın aynı zamanda da insanların hem kadınsı hem de erkeksi olabileceklerinin ifadesidir. Hem erkeksi hem kadınsı özellikleri yüksek düzeyde gösteren kişilere de androjen denilmektedir. (Dökmen, 2004:71)

Her ne kadar "kadın" ve "erkek" geleneksel olarak günümüz batı kültürü tarafından kabul edilmiş olan iki toplumsal cinsiyet olsa da, diğer toplumsal cinsiyet olasılıklarını da göz önüne almak ilginç olabilir. Geleneksel heteroseksüel / homoseksüel / biseksüel sınıflandırma şeması sırasıyla "karşı" cins, "aynı" cins ve her iki cinsle ilgi duymaya tekabül eder. Ancak, kadınlara/erkeklerle/ her ikisine de ilgi duyan insanları kadınsı / erkeksüel / biseksüel olarak düşünmek de bazı araştırmacılar tarafından savunulmaktadır. Pek çok kişi "çift cinsiyetçi toplumsal cinsiyet üstüdü"dür. Yani, onlar, ortalamadan daha fazla dişi olan) çift cinsiyetli erkeklere ve ortalamadan daha fazla erkeksi olan) kadınlara ilgi duymaktadırlar. Onların biseksüel olduklarını, hem kadın hem de erkeklere ilgi duydıklarını söylemek pek de yanlış olmamalıdır. Ancak, görünen o ki, bu onların cinselliğinin özünü kavrayamamaktadır. Çünkü onların ilgisinin temeli olan şey toplumsal cinsiyet kimliği ve bu kimliğin temsil edilmesidir. Yoksa, bir kimsenin er ya da dişi bedenlerine sahip olup olmaması değildir. (Highleyman, 1997)

Toplumsal cinsiyet ayrımları sonucu toplum içerisindeki insanların yaşadıkları sınıflandırılmış ve bir takım davranış kalıpları ortaya çıkmıştır. Akılcılık, bağımsızlık, hükmetme, saldırganlık, hareketlilik, bireycilik, rekabet, nesneye olan ilgi, sosyal ortamda söz sahibi olma, para kazanma gibi sahip olunması gereken davranış biçimleri geleneksel olarak erkeklere atfedilmiş, bunun karşılığında insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gereken diğer özellikler ise kadınlara bırakılmıştır. Bunlar yardımseverlik, duyarlılık, duygusallık, besleyicilik, pasiflik, bağımlılık, ev içi işler, hizmet etmek ve sosyal olamama gibi bir takım özellikler olarak sıralanabilir. Buradan yola çıkarak bazı düşünceler geliştirilebilmektedir. Mesela, bir insanın yalnız başına

sahip olması belki de tam anlamıyla olası olmayan özellikler bir takım yöntemlerle kadın ve erkeğe pay edilmeye çalışılmış olabilir. Ancak, görünüme göre bu paylaşım biraz daha kadınların aleyhinde gelişmiş olmalı ki, yüzyıllardır var olan bu sınıflama özellikle feministler tarafından oldukça geniş araştırmalara tabii tutulmuştur. Kalıplaşmış bu toplumsal cinsiyet sınıflamaları kimi insanlar tarafından eşitsizlik olarak nitelendirilirken, bir şekilde toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır. Oysa ki tüm bu özellikler herhangi bir kişide farklı oranlarda ve farklı bileşimler halinde bulunabilmektedir. Acaba insanların davranışlarının cinsiyetinden kaynaklandığı varsayımı sadece bir beklenti ya da bu toplumsal cinsiyet kalıplarından öğretilen davranışların sonucu mudur? Aslında, insanların huyları ya da becerilerine göre farklılaşan davranışları, cinsiyet farkından olduğu düşünülen farklılıktan daha büyük olabilir mi?

Toplumsal cinsiyet kültürel bir kavram olmakla beraber, biyolojik cinsiyet kavramından farklıdır. Bir toplum tarafından oluşturulmuş, kadınları ve erkekleri roller, davranışlar, zihinsel ve duygusal özellikler bakımından ayırmayı, daha doğrusu bu ayrımların nasıl olması gerektiği konusundaki inançları, beklentileri ortaya koymaktadır. Örneğin, bir kişinin rekabetçilik düzeyi cinsiyetine göre değişmemektedir. Ancak, aynı cinsiyeti taşıyan çeşitli kişilerin rekabetçilikleri arasında çok büyük farklar bulgulanabilmektedir. Dolayısıyla dişil olarak adlandırılan özellikleri sadece kadınlardan, eril olarak adlandırılan özellikleri ise sadece erkeklerden beklemek, günümüzde "toplumsal cinsiyet önyargıları" olarak adlandırılmaktadır. (Varoğlu, 2006)

Peki, toplumsal cinsiyet ayrımlarını nasıl elde edebiliriz?

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının biyoloji ve kültür arasında ki ilişkisi nedir?

Testesteron hormonunun agresiflik ile bağlantılı olduğu hayvanlarda yapılan deneylere göre kanıtlanmış olmasına rağmen, rekabetçilik, bağımsızlık, pasiflik, besleyicilik, duygusal sorumluluk ve iddialılık gibi huyların cinsiyet ayrımı ya da hormona dayalı olmadığı görülmüştür. Bunun yerine, doğumla başlayan kültür işleme, erkeklerin ve kızların farklı davranışlarının ödüllendirilmelerine göre biçimlendirilmiştir. Bir gruptan diğerine çeşitli şekillerde ödüllendirilen spesifik davranış çeşitleri, biyolojik cinsiyet ya da yaş ile ilişkilendirilebilir. Kültürel örnekler boyunca, erkekler ve kızlar, kadınlar ve erkekler için daima teşvik edilen davranışlar tercih edilir. Biyoloji toplumsal cinsiyet rollerini bölebilirken, onları dikte edemez. (Herndon, 1990:9)

Cinsellik ve toplumsal cinsiyet rollerini anlamının bir yolu da biyolojik cinsel roller ile sosyo-kültürel toplumsal cinsiyet kimliklerinin karşılıklı etkileşimlerine bakmak ve bu noktaların kabul edilebilir ya da kabul edilemez olup olmadığını sınamak, bir diğerinden ötekiyle tersine bakmaktır. Toplum arasında erkeklerden ya da kadınlardan beklenilmesi öğrenilen her hareket insanların beyinlerine bazı kalıplar çerçevesinde yerleştirildiğinden, geleneksel olarak erkeklere atfedilen bir hareketi kadın sergilediğinde bu davranış toplum tarafından tepkili bir refleksle cevap bulmaktadır. Belki de insanların var oluşundan itibaren süre gelen bu davranış biçimleri ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı 1900'lü yıllara kadar sorgulardan muaf bir şekilde devam etmiştir.

Müzikolojinin doğal bir parçası olarak tartışılan toplumsal cinsiyet konusu, 1930

yılında Amerika'da kurulan "New York Müzikoloji Topluluğu"nda da araştırılmaya başlanmıştır. Daha sonra bu topluluk 1934 yılında "Amerikan Müzikoloji Topluluğu" ismiyle kültürel bir hareket olarak müzikoloji enstitüsüne hizmet vermiştir.(Cook, 2001:471) Toplumsal cinsiyet kavramı özellikle feminist araştırmacıların ilgisini çekmiş ve daha çok feminist araştırmacıların yapmış olduğu çalışmalarla ön plana çıkmıştır. Geçtiğimiz son 30 yıl süresince özellikle ön planda bulunan feminizm literatür ve kültür çalışmaları içerisinde büyük farklılıklar yaratan bir yaklaşım olmuştur. Yani sıra feminizm çalışmaları, hem literatür hem de kültür çalışmaları arasında araştırmaların en heyecan verici kısmı olarak da nitelendirilebilir.(Williams, 2003:48) Çeşitli araştırmacılar öncülüğünde yapılan müzik ve cinsiyet çalışmaları hem toplumsal cinsiyet sınıflandırmaları hakkında geniş bilgiler vermekte hem de dünyanın birçok ülkesinde ve kabilesinde yapılmış olan saha araştırmaları sayesinde disiplinler arası çalışma sistemi ile ilgili önemli veriler sağlamaktadır. Müzikoloji biliminin yararlanmakta olduğu hemen hemen tüm disiplinlerden çalışmalar içerisinde yararlanılmış, dünya için en önemli varlık olan insan ve onların bir araya getirerek oluşturdukları hayatı devam ettirmeye yarayan toplumlar, müzik üzerinden araştırılmaya çalışılmıştır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, yapılan çalışmaların müzik adına sağladığı yararların yanı sıra, insana, topluma ve yaşayış biçimlerinin tanınması sebebiyle daha düzeyli ve bilinçli hayatlar yaşanması adına da oldukça faydalı olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmalar insanlara değişik düşünce biçimleri için yol açmış, dolayısıyla yüzyıllar boyunca sorgulanmamış bazı kalıpları değiştirebilmesine imkan sağlamıştır.

Kadın ve erkek cinsleri arasında doğanın belirlediği farklılıkların dışında, iki cins arasında toplumsal düzlemde oluşturulmuş ve yerleşmiş farklılıklar olarak tanımlanabilecek toplumsal cinsiyet kavramı, aynı zamanda, iki cins açısından belirlenmiş ve benimsenmiş toplumsal rollere de işaret etmektedir. Daha doğum öncesi kız bebeklerin eşyaları için pembe, erkek bebeklerin eşyaları için mavi rengin tercih edilmesiyle başlayan süreç, erkeklerin ve kadınların yapabileceği işler konusunda da yapay ayrımlar üretir. Bu çerçevede erkek cinsiyeti ile kadın cinsiyeti arasında toplumsal yaşama katılma düzeyi açısından farklılıklar oluşur. Bu tür sınıflandırmalardan bazıları ise, fizyolojik özelliklere göre yapılandırılmış olarak düşünülebilir. Örneğin, erkeklerin fiziksel olarak kadınlardan daha iri ve güçlü olmaları da toplumsal cinsiyet örneği olarak kullanılmış ve güç bir üstünlük olarak hem kadın erkek arasında hem de erkeklerin kendi aralarında daima belirleyici bir unsur olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Tüm bunların yanı sıra, biyolojik cinsiyetin aksine toplumsal cinsiyet farklılığı, sosyal yapılandırma sonucu oluşmaktadır ve değiştirilebilir. Kadın ve erkek olarak iki cinsin toplumsal alanda kalıplaşmış toplumsal cinsiyet sınıflamalarına göre temsil yetleri farklıdır. Kadın cinsiyeti daha çok (domestic) ev içi, aileyle ilgili özel alanlarda kalırken, erkek cinsiyeti (public) dışarıda, her türlü kamusal alanda kendini ifade edebilmektedir. Çalışma yaşamından siyasete, sivil toplum örgütlenmesinden, eğitime kadar her türlü kamusal alanda iki cins temelindeki bu görünüm toplumsal cinsiyet dengesizliğini oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımları hem kadınların hem de erkeklerin yaşamını şekillendirir ve sonuçta bu çeşitlilik sadece farklılıktan daha fazla anlam taşımaktadır. Öyle ki, kadın kategorisinde

olma erkek kategorisinde olmaya göre, kadınların kaynaklara daha az ulaşmasını ve elde etmesini haklı göstermektedir. Bu hak eşitsizliği en belirgin olarak gelir ve servet dağılımında kendini gösterir. Bugün dünyadaki yoksulların %70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Yoksulluğun feminizasyonu olarak tanınan bu durum hem zengin hem de fakir ülkelerde mevcuttur ve çalışma yaşamında kadınların eşit olmayan durumunu ve ev içindeki düşük statülerini yansıtan bir göstergedir. Bir çok kadın çalışma imkanı bulamazken, çalışan kadınlar ise ancak erkek kazancının ortalama 3/4 'ü kadar ücret kazanmaktadır. Bu tür ayrımcılığın yanı sıra toplumsal cinsiyetle çok yakından ilgili olarak kadının yaşamına, "kadın olmaya" kültürel yönden daha az değer verilmesi söz konusudur ki bu da, kadın sağlığını olumsuz etkilemektedir. Örneğin; evde yapılan iş ücretli olarak yapılan işten daha az değerli sayılır. Aileler ve toplum tarafından kadınlara ve kız çocuklarına verilen düşük değer, global istatistiklerde okur-yazarlık durumunda belirgin olarak kendini göstermektedir. Bu örnekler cinsiyetler arasındaki karmaşık ilişkiyi ve çok güçlü eşitsizlik modelinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle otorite ve güçte toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin fark edilmesi ve çözümünü için stratejilerin aranması ve uygulanması gerekmektedir.(www.google.com)

Konuya diğer bir taraftan bakıldığında toplumsal cinsiyet (gender) kalıp yargılarının bazı şartlar doğrultusunda erkeği de olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Örneğin; erkeklerden ailenin geçimini temin etmesi beklenen toplumlarda erkek fiziksel ve mental sağlığını bozacak ölçüde çok uzun süre çalışabilmektedir. Benzer şekilde "gerçek erkek" konusundaki sosyal beklenti, erkeğin hasta olduğunda kendisini güçsüz hissedip yardım aramasını güçleştirmektedir.

Kadınlarla erkekler arasında ki farklılıklar benzer şekilde yapılan saha araştırmalarında da ortaya çıkmaktadır. Kadın alan araştırmacıları, bölgesel toplumsal cinsiyet tanımları dahilinde erkek alan çalışmacılarından daha fazla beklenen baskılara maruz kalmaktadır. Yani sıra, bu durum cinsel ilişkiler konusunda da farklılık göstermemektedir. Ancak, kadın alan çalışmacıları bazı toplumsal cinsiyet sınırları dahilinde erkek alan çalışmacılarından daha fazla özgürlük sahibidirler. Kadınlar saha araştırmalarında erkeklerden daha hassas olduklarından, alan işlemlerini ve alan çalışanlarının kendi hisleri arasındaki sistematik ilişkiyi daha iyi anlayabilmektedirler. (Bell, 1993:10) Cinsiyetler arası yapılan bu tarz çalışmaların yanında, temel iki biyolojik cinsiyet olan kadın ve erkekten türemiş olan diğer cinsler olarak, homoseksüel, biseksüel ve aseksüeller hakkında yapılan çalışmalar araştırmalar içerisinde özellikle bu cinsler üzerinden ayrıntı olarak belirtilmemiştir. Genelde çalışmalar kadınlar üzerinden erkeklere kıyasla yapılmıştır. Böylece, diğer cinsler hakkında bu tarz konularda son birkaç yıla kadar toplumsal cinsiyet sınıflaması açısından ve özellikle müzik üzerinden yapılan çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır.

Kadın, erkek ya da bunların dışında var olmuş diğer cinslerin araştırılabilmesinde en etkili ve temel unsur olan kimlik tanımlaması Eski Roma'lılar zamanından itibaren 5000 yıllık bir geçmiş içerisinde, Pascal ve Freud'da dahil olmak üzere bir çok kişi ve toplumlar arasında tartışmalar yaratmıştır. Kimlik, Amerika'da kendine özgü güçlü bir sahiplenicilik, duraganlık karşıtı, etnik ya da toplumsal cinsiyet merkezli ve milliyetçi gibi ifadelerle tanımlanabilirken, İngiltere'de merkezci olmayan, marjinal ve minimum seviyede sahiplenici olarak doldurulmuş bir tanım olmuş ve biraz daha öne çıkmıştır.

(Davies, 1996:103) Kimlik ve cinsiyet üzerine yapılan çalışmalar, 1970'lerden sonra etnomüzikoloji alanında feminist hareket ve antropolojideki gelişmeler sebebiyle toplumdaki kimlik ve cinsiyet ayrımı ile ilgili fikirlerin sosyolojinin yanı sıra müzikal alanlarla ilişkilendirilerek araştırılmasına sebebiyet vermiştir. Dünya müziklerini kültürel ve disiplinlerarası bir anlayışla değerlendirmek, "etnomüzikoloji"nin yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte gelişerek müziğin farklı alanlarını ilgilendiren çalışmalara ilgi gömesini sağlamıştır. Bu durum dünya müzik kültürleri içerisinde "müzik ve kimlik", "müzik ve cinsiyet", "müzik ve toplumsal cinsiyet" gibi yeni konu başlıklarını popüler bir hale getirmiştir.

Etnomüzikologlar, antropoloji, kimlik çalışmaları, cinsiyet çalışmaları, kadın çalışmaları ve kültürel çalışmalardan faydalanarak, kadın ve erkek kimliklerinin kültürel olarak çeşitli şekillerde yapılandığını görmüşlerdir. Bu noktada, müziğin görünürde doğal olan farklılıklarını esas alan düşünce ile birlikte, yeni tartışmalar, müzik ürünleri ve davranışın toplumsal sistemde süregelen cinsel ayrımlarla ilişkisini ortaya koyan şekilde gelişmiştir.(Beşiroğlu, 2006) Müzik ve cinsiyet kavramının yaygınlaştığı dönemlerde yapılan çalışmalar gözle görülemeyen ancak çoğu araştırmacı tarafından kabul görmüş olan bu yakınlığı ortaya çıkarmıştır. Suzanne Cusick'in de belirttiği gibi müzik ve cinsiyet aslında kapı komşusudurlar. Müziğe "büyüleyici" diyorsak, onu bir tür cinsel eş gibi görüyoruz demektir, üstelikte etkin bir eştir. (Siz müziği büyüleyemezsiniz, müzik sizi büyüler.) Burada müziğin hangi cinsiyet nitelikleri taşıdığı sorusu sorulabilir. Yani, besteciler bilerek ya da bilmeyerek ona nasıl bir cinsiyet kazandırmışlardır? Bununla ilgili yapılan çalışmaların en çarpıcı örneklerinden biri olarak Beethoven'ın Dokuzuncu Senfonisi hakkında Mc Clary'nin yapmış olduğu çalışma aklı gelmektedir. Dokuzuncu Senfoni'nin ilk ana bölümünün son kısmına ilişkin yapılan ünlü tasvir oldukça açıklayıcı olmaktadır, "Şiddetli bir öfke ve bunun tatmininden gelen bir tür hazzın benzersiz birleşimi..." şeklindeki tasvir müzikle cinsiyet arasında kurulabilecek olan bağın ve yapılabilecek olan çalışmaların sınırsızlığını göstermektedir.(Cook, 1999:153)

1960'lı ve 1970'li yıllarda Akdeniz antropologları erkek egemen yapı kültürünü temel alan müzikal türlerin bazıları ile ilgili çalışmaları Akdeniz bölgesinde yapmışlardır. Sahadaki pek çok öncü kişinin kadın olmasına karşılık, kadınların müzikal dışavurumunun çok az dikkat çekiyor olması, bu yaklaşım ve metodlarda erkeklerin baskın rolünün olması etkili olmaktadır. (Sarkissian, 1992:337) Ancak, 80'li yıllarda feminist hareketler ve antropolojideki gelişmelerle birlikte, cinsiyet, örfler, adetler ve müzikal tarzlar arasındaki bağlantıyı sorgulamaya dikkat çekilmiştir. Çeşitli kültürlerdeki kadınların müzikleri üzerine yapılan çalışmalar ve koleksiyonlar 90'lı yıllarda pek çok bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu konularda özellikle dikkat çeken nokta ise, kadın-erkek ikilisine yönelik kavramsal bir eğilimin bir parçası olarak sosyalleşme sürecindeki müzik performansının önemi olarak belirtilebilir. Bir başka deyişle, bir toplumda toplumsal cinsiyet çalışmaları yapılırken erkek ve kadın ayrımının yapılmasının ve müzikal dünyalarının ayrılmasının sebebi, antropolojik bir bakış açısıyla, kavram olarak bu iki cinse yönelik eğilimler sonucu oluşmaktadır.

17. yy'da dramatik müzik yazarları toplumsal cinsiyet yapıları hakkında ki bir takım problemlerle karşı karşıya gelmişlerdir. Bu problem erkek ve kadının müziğin

inde nasıl betimlendiğiyle alakalıdır. Özellikle operanın ilk örnekleri olarak madrigallerde görülmüş olan müzikal işaretler "kadınsılık" ya da "erkeksilik" olarak nitelendirilmiş ve özellikle İtalyan madrigallerinin ana temalarında ki inkar edilemez erotizm ve arzu dikkat çekmiştir. Bazı müzikal görüntüler toplumsal cinsiyet belirliliği olarak adlandırılmıştır. Çünkü, madrigal metinleri tipik olarak batı kültüründe normalleşmiş olarak varsayılan "erkek egemen" pozisyon üzerindedir. Ancak, özellikle Tasso ve Guarini tarafından yazılan bir çok metin vardır ki, bunların tamamıyla kadın olmakla anlaşılabilir olduğu ve müzikal düzenlerinin "kadınsılık" olarak kodlanmış olduğu söylenmektedir. (McClary, 1991:35)

Müzik ve toplumsal cinsiyet çalışmaları, özellikle sosyal ortamlardaki erkek ve kadın müzisyenlerin stillerini, icra tarzları ve alanlarını açıklama meselesi değildir. Daha ziyade metodolojik strateji olarak, konuları, problemleri ve ilişkiler arası durumları inceleme fırsatını verir. Bütün toplumlarda farklı seviyelerde ve farklı tarzlarda kendini gösteren toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kimi zaman enstrüman farklılığı kimi zaman da yapılan müziğe eşlik etme farklılıkları ve şarkı söyleme sırasında gösterilen ayrımcılık vb. şekillerde ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra bazı toplumlarda kadınlar müzikte hiç söz sahibi olamazken nadir olarak da başka bir kesimde erkek ve kadının neredeyse hiçbir farkı görülmemektedir. Bütün bunları toplumsal zihniyet, kültür ve gelişmişlikte bağlantılandırmak ne kadar doğru olur bilemiyorum ama yüzyıllardır birçok kadının yaşayış tarzının toplumsal kurallarla erkeklere nazaran daha katı çizgilerle çizilmiş olması herkes tarafından kabul gören bir gerçektir. Bir toplumda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı söz konusu ise mağdur olan taraf daima kadınlar olarak görülmüştür ki bu da toplumsal cinsiyet çalışmalarının neden daha çok kadınlar tarafından yapılarak ortaya konulduğu sorusuna bir cevap teşkil etmektedir. Aynı zamanda yapılan çoğu çalışma, erkek bakış açısını yansıtmış ve yapılan değerlendirmelerin bile erkek egemen bir çerçeve içinde yapılma zorunluluğu oluşmuştur.

Batı kültüründe de erkek egemen olarak görülen müzik profesyonelliği 1850'lerin başlarında, orkestranın çoğunluğunda kadın çalışanların reddedilmesiyle açık olarak görülmüştür. Toplum içerisinde bir kadının performansı uygunsuz olarak düşünülmekteydi. Kadın geleneksel olarak daha çok ev içinde aile ve arkadaşları eğlendiren, müzikte ise eşlik edebilmek adına klavye ve arp gibi enstrümanları çalmaları için yönlendirilmiştir. Davul, ağaçtan yapılmış nefesli çalgılar, bando-müzika gibi enstrümanların çalması açısından da kadınlara destek verilmemiştir. Çünkü, kadınlar hem çok fazla zayıf olarak düşünülmüş hem de görünüşlerine yakıştırmamıştır. Amerikalılar 1904'de kadınların bu enstrümanları çalabilmeleri için erkekler kadar güçlü olamadığını savunmuştur. (Nort, 2005:46)

Toplumsal cinsiyet çalışmaları kadınlık ve erkeklığın yapılandırılma, sınıflandırılma hakkında ki ayırım yollarını belirlemede özellikle odaklanmıştır. Toplumsal cinsiyet kültürel bir kategori olduğundan, kültürden kültüre bu sınıflamaların farklılık göstermesi de olağandır. Ancak, genellikle hemen her toplumda erkek kültürel hareketin yüzü olarak görülmektedir. Kadınların üzerinde odaklanma ya da onların müzikal performanslarının çalışılması özellikle bireysel müzisyenlerin çalışmalarında bulunmaktadır. Kadın müzisyenler daha çok bir ulusun sembolü olarak, bir toplulukta toplumsal cinsiyet rollerinin oyuncularını olarak, kültürel ya da sosyal değişiklik güçleri

olarak, kimi zamansa politik sözcüler olarak bulunmaktadırlar. Erkek egemen toplum gelişiminde rastlanan kaçınılmaz örnekler, Amerika'da kadın enstrümanistlerin hala caz performanslarında ki erkek dominantlığını kırmakta güçlük çekmesiyle, benzer şekilde Japonya'da orijinalinde kadın sanatçılarla yapılan müziko-dram formu "kabuki" nin birkaç yüzyıldır erkekler tarafından dışarda sergilenebilmesi gibi örneklerle güçlendirilebilir. Hindistan'da kadın ya da erkek topluluklarının öğrenci kesimini oluşturmalarının karşısında, öğretmenler çoğunlukla yalnızca erkekler tarafından seçilmektedir. Yani sıra, müzik topluluk liderlerinin otoriter rolü de toplumsal cinsiyet sınıflamalarına uygun bir biçimde şekillendirilmektedir. Kuzey Amerika kadınları yavaş yavaş kendi yolları ile profesyonel koro liderlerinin alanlarına girmeye çalışmaktadır. Ancak, orkestral dünyada toplumsal cinsiyet bariyerleri oldukça uzun ve kalındır. Dolayısıyla, hala çok az kadın profesyonel çef bulunmaktadır. Tüm bunların yanında kültürden kültüre değişmekte olan bu sınıflamalarda, Japonya vokal müziklerinde olduğu gibi şarkıcının bir kadın mı yoksa erkek mi olduğunu dahi ayırt edemeyecek kadar toplumsal cinsiyetsizlik stiline hakim olduğu bazı toplumlar da zaman içerisinde oluşabilmektedir. Burada ıcranın ifadesine önem verilmiş ve en önemli kriter bu olarak düşünülmüştür. Geçmiş iki on yıl içerisinde birçok kültürde kadın müzisyenler için değişik durumların meydana gelmiş olduğu da kaçınılmaz bir gerçektir.(Wade, 2004:132)

Dünya üzerindeki hemen her toplumda enstrümanların toplumsal cinsiyet sınıflamasına göre bir takım ayrışımına tabii tutulmuş olduğu bir gerçektir. B.B King'in gitarının Lucille olarak adlandırılması ya da bazen enstrüman öğretmenlerinin öğrencilerine çalgılarını sevdikleri gibi tutmalarını söylemeleri enstrümanlara yüklenen toplumsal cinsiyet örneklerinden sadece bir kaçını gösterilebilir. Hint'lerin kullandığı flütün cinsel bir alet olarak ileri sürülmesi şairler ve şarkıcılar tarafından kullanılmış ve Afrika'nın bazı yerlerinde ve Libya'da davullar kadın olarak düşünülmüştür. Müzikal enstrümanların sınıflandırılması ve hatta kişinin cinsiyetine göre enstrümanın görülmesinin bile yasaklandığı bazı örnekler de bulunmaktadır. Mesela, Brezilya'da müzikal performans bazı nedenlerle karşıt cinsiyetin üyelerine yasaklanmıştır. "Kagutu" olarak adlandırılan flüt enstrümanını yalnızca erkekler çalabilmekte ve özellikle erkeklerin flüt çaldığı esnada kadınlar onları asla görememektedir. Çünkü, "kagutu" ve benzeri boru biçiminde ki enstrümanlar kadın cinselliğini hatta çoğu zaman kadın cinsel organını temsil etmekteydi. Özellikle bu tarz flütler "vajina" olarak da adlandırılırdı.(Koskoff, 1989:163-177) Benzer şekilde Güney Cezayir'de yalnızca erkekler tarafından yapılabilen bir başka flüt örneğinin adı da "tazammart"dir. Erkekler tarafından çalınabilmekte olan yan flüt benzer sebeplerden dolayı kadınlara yasaklanmıştır.(Herndon, 1990:121) Örneklerden de anlaşıldığı gibi, toplumsal cinsiyet sınıflandırması dahilinde kimi toplumlarda kişinin biyolojik cinsiyetine göre her hangi bir enstrümanı çalıp çalamayacağı hakkında dahi fikirler beyan edilmektedir. Yine benzeri bir örnek de şöyledir; Bulgaristan geleneklerinde sadece erkekler müzikal enstrüman çalabilmekte ve çalgı çalmak erkeklik olarak da düşünülmektedir. Kadınların ise çok nadir olarak bir enstrüman çaldıkları görülmekte ve bu direkt dedikodu hedefi olmaktaydı. Amerikan okullarında ise, müzik programları çoğunlukla kızların flüt çalması, erkeklerinse genellikle perküsyon, trompet, tuba ve bas gitar çalmasına yönelik olarak hazırlanmıştır. Modern dünya hayatında, müzikteki

toplumsal cinsiyet kısıtlamaları özellikler bazı toplumlarda azalmış olarak görünmektedir. Örneğin, Çin'de modern konser gelenekleri eskisinden çok daha gelişmiş ve günümüzde birçok ünlü kadın solist var olmuştur. Son 10 yılda Avrupa ve Amerika'da kadınlar birçok senfoni orkestralarında profesyonel olarak yer almaktadır.

Hemen her toplumda çeşitli şekillerde kendini gösteren toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, insanlar arasında oldukça büyük ayrıntılara ve sınıflandırmalara sebep olmaktadır. Ancak burada en fazla dikkat edilmesi gereken kısım bu kuralların toplumdan topluma, kültürden kültüre ve dönemden döneme göstermiş olduğu büyük farklılıklardır. Konumuz itibari ile incelemiş olduğumuz müzik ve toplumsal cinsiyet ilişkisi verilmiş olan örnekler sayesinde de gözler önüne serilmiş, birbiri ile ne kadar yakından bağlantılı olduğu anlaşılmıştır. Toplum için yapılan her şeyde olduğu gibi müzikte de çok çeşitli kalıp yargıları oluşmuş, enstrümanlara bile belirli cinsiyetler yüklenmiştir. Müziğin icra ediliş tekniklerinden, hangi enstrümanın hangi cins tarafından çalınacağına kadar birçok çeşidi olan toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, müzik araştırmaları içerisinde oldukça önemli ve araştırmacılar tarafından dikkat çekem bir alan oluşturmaktadır. Genel olarak incelemeye çalıştığımız müzik ve toplumsal cinsiyet ilişkisi geniş hatlar ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sosyoloji, antropoloji ve müzikoloji başta olmak üzere disiplinlerarası çalışma gerektiren, oldukça geniş dallara ayrılabilen müzik-toplumsal cinsiyet ilişkisi, toplumlar ve kültürler arasında özel olarak incelenmesi gerekli bir konudur. Çeşitli alan çalışmaları ile desteklenebilecek bu tarz çalışmalar, insanların yaşayış biçimlerini ve alışkanlıklarını müzik üzerinden inceleme ve anlayabilme açısından oldukça faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Beard, David, Kenneth Gloag. *Musicoology The Key Concepts*, Routledge, New York, 2005
- Bell, Diane, Pat Caplan, Wazir Jahan Karim. *Gendered Fields 'Women, Men and Ethnography'*, Routledge, London and New York, 1993
- Beşiroğlu, Ş.Şehvar. *Müzik Çalışmalarında "Kimlik", "Cinsiyet". Osmanlı'da Çengiller, Köçekler*, Folklor Edebiyat, C.12, S.45, s.111-128, 2006
- Cook, Nicholas. *Müziğin ABC'si*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999
- Cook, Nicholas, Mark Everist. *Rethinking Music*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2001
- Davies, Ioan. *Cultural Studies and Beyond*, Routledge, London and New York, 1996
- Dökmen, Y. Zehra. *Toplumsal Cinsiyet "Sosyal Psikolojik Açıklamalar"*, Sistem Yayıncılık, Ankara, 2004
- Hargreaves, J. David, Adrian C. North. *The Social Psychology of Music*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2005
- Herndon, Marcia, Susanne Ziegler. *Music, Gender and Culture*, Intercultural Music Studies, Germany, 1990
- Highlyman, Liz. *Let's Talk about Gender*, Boston Bisexual Women's Network, Adjustos, 1997

- Koskoff, Ellen. *Women and Music in Cross-Cultural Perspective*, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 1989
- McClary Susan. *Feminine Endings 'Music, Gender and Sexuality'*. University of Minnesota Press, Minnesota, London, 1991
- Moisala, Pirkko, Beverley Diamond. *Music and Gender*, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 2000
- Williams, Alastair. *Constructing Musicology*, Ashgate Publishing Company, England, 2003

ABSTRACT

IDENTITY, SEX AND GENDER CONCEPTS AND REFLECTION OF THEM TO THE MUSIC

In 1970's, the concept of gender has been risen up with helping the disciplines of sociological, anthropological ve psychological studies. First of all, the studies was about "gender" and "identity" issues in 1970's and after that they focused at the "feminism" and "women studies". Last decade, instead of "feminist" and "women" concepts, has started to search about two new headlines that were "sex" and "gender theory".

Sex shows us that among all the living being, man and female differences from the genetic, physiological and biological features perspective. Sex comes from birth and is an universal. Sex concept can just use among women and men sex differences and behaviors not any third one. Gender is a cultural concept and has many differences as to sex. It has among women and men roles. To separate the roles among men and women which formed by the society according to the behaviours, mental and emotional specialities or to put forward the blief and expectations about how this seperation should be done.

The gender stereotypes seen in different shapes almost in every society can cause huge seperations and classifications among people. However the most important thing here to pay attention is the differences of the rules seen from society to society, culture to culture and period to period. Like anything which has been done for society there are various stereotypes in music too, such as giving instruments sex. How the techniques are performed? Which instrument should be played by which sex? are some of the stereotypes in gender which has been and will be an attractive area for the researchers.

Key Words: Gender, Identity, Sex, Music